

Становище

От доц. д-р Дияна Петкова, катедра „Комуникация, връзки с обществеността и реклама”, Факултет по журналистика и масова комуникация, Софийски университет „Св. Климент Охридски”

относно дисертационен труд на Юлия Жекова Василева

на тема: **„Ролята на толерантността при формиране на креативната класа в постинформационното общество”** за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика – Връзки с обществеността)

Дисертационният труд на Юлия Василева е посветен на особено актуална за постмодерния свят тема – взаимодействието между толерантност и креативност в постинформационното общество и неговата роля за формиране на принципно нова професионална и социална група на креативно мислещите индивиди. Проблемът за толерантността е един от най-често дискутираните въпроси в съвременните социални науки и неговата важност се предопределя както от интензивно протичащите процеси на глобализация, така и от все по-нарастващото значение на нагласите към „другите” и „различните”. Толерантността към различието се възприема като основен социокултурен модел на съвременните демокрации и общности и често се издига от тях като техен комуникационен идеал. В същото време обаче съществуват и редица проблеми, свързани с толерантността в мултикултурното общество, където индивидите, а и отделните социални групи, се нуждаят от много гъвкавост и приспособимост към новата културна среда. Именно тук излиза на преден план и ролята на креативността и иновацията в професионалната сфера. Това е и един от съществените приноси на настоящия дисертационен труд – че обвързва и взаимопреплита две отделни и иначе широко дискутирани теми в социалните науки – толерантността и креативността – търсейки пресечната точка между двата феномена.

На пръв поглед изглежда доста амбициозно да се съчетават две отделни проблемни полета, всяко едно от които само по себе си е достатъчно за разработване на дисертационен труд. Докторантката Юлия Василева обаче е успяла да постигне структурен баланс между двата основни изследователски проблема, като е потърсила тяхната специфика и взаимно влияние. Дисертацията се състои от увод, три основни глави и заключение и е с общ обем 232 страници. Използвани са значим брой източници на кирилица и латинеца, както и различни Интернет сайтове.

Първата част предлага теоретичен анализ на основните проблеми в комуникацията, свързани с толерантността и креативността. Като примери за креативност се посочват постиженията на такива творци като Леонардо и Микеланджело, или откритията и изобретенията на Джон Атанасов, Янг Симпсън, Бил Гейтс и Стив Джобс. Всички те не само изпреварват своето време и предвиждат

бъдещото технологично и научно развитие, но и променят коренно перцепциите за материалната, а и за духовната страна на социалния живот. В тези иновации винаги има нещо революционно, противопоставящо се на традиционното и установеното и в този смисъл креативността би могла да се интерпретира като неочаквано и нестандартно мислене за определено социокултурно време и пространство.

Втората глава е посветена на явлението „креативност” и на възприятията за него в различните исторически епохи. Въвежда се и понятието „креативна класа” като един вид иновативно разбиране за старата социална категория „класа”, където се сумират креативните личности, професионалисти, а и цялата креативна индустрия. Извеждат се няколко функции на толерантността в мултикултурното общество: хуманно-морална, възпитателна, философска, познавателна и самоидентификация (стр. 78-79). Някои от основните белези на толерантността са също очертани: това са толерантността към езика, уважението към различието, достъпът на всички до социални блага и т.н. Толерантността се свързва концептуално и с такива философски категории като „хуманизъм” и „алтруизъм”. От своя страна, нетолерантността се асоциира с морални недъзи и с такова поведение като агресивност, дискриминация и незачитане на „другите” и „различните”. Обособяват се три вида нетолерантност – етноцентризъм, социална нетолерантност и междуетническа враждебност. Нетолерантността в най-голяма степен също така се обвързва с насилие и дори с психически и физически тормоз.

За да защити своята теза, докторантката се позовава на редица източници и накрая заключава, че нетолерантността, като антипод на толерантността и алтруизма, се основава на омразата и страха от различието. В края на втора глава Юлия Василева достига до извода, че социалният прогрес задължително включва трите елемента – креативност, комуникация и толерантност. Тук ще си позволя да отправя малка забележка или по-скоро препоръка към оформянето на първите две теоретични глави. Струва ми се, че много по-ясно и категорично докторантката трябва да отграничи собствения си анализ и позиция, защото на отделни места не става ясно дали авторката се позовава на научни авторитети или изразява собственото си становище. В този смисъл отграничаването, а и подчертаването на собствения анализ в предложения теоретичен модел би засилил още повече приносите на настоящия дисертационен труд.

Третата глава на дисертацията се концентрира върху перцепциите за креативност и толерантност на българите. Тук е и най-значимият принос на докторския труд, защото тази глава представя собствено емпирично изследване. Анкетната карта е съставена от 34 твърдения, конструирани по метода на скалите, като анкетираните трябва да изберат конкретната опция в диапазона, определен от скалите (от „напълно съм съгласен” до „изобщо не съм съгласен”). Изследването е проведено онлайн, като е използвана емпиричната платформа на Google. Резултатите ясно посочват, че мнозинството от интервюираните българи се възприемат и като толерантни, и като креативни личности, с което се потвърждава първоначалната хипотеза на докторската дисертация. Тук ще си позволя обаче да отправя и една малка забележка. Никъде не открях точният брой на участниците в анкетата. „Над 100 души”, както е написано на

страница 195, е некоректно за едно емпирично проучване. Необходимо е да се посочи точният брой на анкетираните, както да се формулират и ограниченията на самото изследване. Иначе ясно са аргументирани задачите и хипотезите на изследването, както и използваната методология. Самите резултати от изследването също са представени акуратно, като са илюстрирани с графики и са обобщени, отчитайки теоретичната рамка. Накрая докторантката достига до извода, че толерантността и креативността са взаимно свързани, а техният краен продукт е креативната комуникация.

Авторефератът съответства на съдържанието на докторската дисертация, а приносите са посочени коректно. Докторантката също така има три публикации в научни журнали по темата на дисертацията, с което удовлетворява основните изисквания за допускане до защита на дисертационния труд. Накрая обаче ще си позволя да отправя и една дребна забележка, или по-скоро коментар, свързан с тезата на дисертационния труд. Той се опитва да ни убеди, че толерантност и креативност са неразривно свързани помежду си и ги представя като взаимообособени единици на една диада. Струва ми се, че подобен подход представя двата феномена донякъде едностранно. Ако се обърнем към световната история, ще видим, че често новите изобретения и иновации, а и откритията в науката, са плод на незачитане и в този смисъл на нетолерантност към установени правила, начин на мислене и нагласи. Нещо повече, креативността в изкуството и музиката се свързва със способността да се провокира, да се нарушават очакванията и дори да се шокира, което се получава отново чрез несъобразяване с определени модели, т.е. чрез нетолерантност към установени и превърнали се вече в стереотипни когнитивни и социокултурни схеми. Тези особености насочват към многоаспектността и широтата на проблема за толерантност/нетолерантност.

Съгласна съм, че толерантността е важна ценност и добродетел в постинформационното общество. Интерпретацията на толерантността като винаги позитивно явление обаче, а на нетолерантността – като негативно, представя донякъде едностранно социалната реалност. Като пример ще дам прословутото търпение на българите, което до голяма степен се обвързва и с толерантността в българското общество. От една страна, търпението е добродетел, израз на сила и издръжливост на характера, както и модел на поведение, свързан с оцеляването. От друга страна обаче, търпението понякога се превръща в изразител на редица негативни психологически и културни феномени, като примирение, липса на достойнство и избягване на лична и колективна социална отговорност.

Ще посоча и един конкретен пример за (не)толерантност в мултикултурното общество. В навечерието на Нова година 2017 над 100 жени са били сексуално малтретирани, а много от тях – и ограбени, от мюсюлмански имигранти и бежанци на площада в Кьолн, Германия. Впоследствие жалбите в полицията за сексуални посегателства достигат до над 350. При разследването повечето от провинилите се твърдят, че техните действия са „нормални“ за родната им култура и пледират германците да разберат, че това са „културни различия“. Трябва ли германските власти, а и германските граждани, да бъдат толерантни при подобни проявления? Несъмнено,

толерантността може да е един от най-големите добродетели в постинформационното общество, но е очевидно и че трябва да се очертаят ясно обектът и границите на толерантността. Защото в българското общество също така е налице и високо ниво на толерантност към някои неморални явления и обществени недъзи, каквито са корупцията и професионалната некомпетентност.

Всички тези примери потвърждават, че както в социума, така и в полето на креативността, и толерантността, и нетолерантността могат да имат и позитивни, и негативни измерения. Ето защо според мен значимостта на толерантността/нетолерантността трябва да се търси, интерпретира и отчита в конкретен социален, културен и комуникационен контекст. Това предопределя и сложността, многоаспектността, а понякога дори и противоречивостта на проблема за толерантността в мултикултурното общество и в професионалната сфера.

Това факт именно насочва и към необходимостта за взаимовръзката между толерантност и креативност да се анализира многоаспектно и дори мултифункционално. Разбира се, по-горният коментар в никакъв случай не нарушава положителното впечатление от представената докторска дисертация. Нещо повече, не трябва да се пренебрегва обстоятелството, че толерантността неслучайно е предмет на редица дебати, а и несъгласия, в областта на социалните науки. Ето защо, дълбочината, сложността и проблематичността на въпроса за толерантността в постмодерното общество е свидетелство за сериозната и нелека задача, която настоящата докторска дисертация си е поставила.

Предложеният дисертационен труд на Юлия Василева повдига множество въпроси и насочва към редица размисли, което всъщност е знак за положените усилия и за неговата значимост. Мисля, че в него има потенциал, който би могъл по-нататък още да се развие. Накрая искам да подчертая прецизната работа, акуратността на проведеното изследване и ентузиазмът при разглеждането на проблемите. В заключение мога да твърдя, че е налице дисертационен труд, който се вписва във важна научна и приложна сфера на комуникационните науки. Поради практико-приложната стойност на настоящия труд и неговите емпирични приноси смятам, че той покрива изискванията за получаване на образователната и научна степен „доктор”. Това ми дава основание да предложа на уважаваното научно жури да присъди на Юлия Жекова Василева образователната и научна степен „доктор”.

23.01.2018 г.

София

доц. д-р Дияна Петкова